

екон. наук, проф. В.О. Точілін. — К.: НАН України; Ін-т екон. і прогн., 2010. — 208 с.

9. Саттон Д. Новая наука маркетинга. Маркетинговое управление предприятием / Д. Саттон, Т. Кляйн. — СПб.: Питер, 2004. — 240 с.

10. Траут Д. Маркетинговые войны / Д. Траут, Э. Райс. — СПб.: Питер, 2005. — 256 с.

11. Холленсен С. Глобальный маркетинг / Холленсен С.; пер. с англ. Е. Носова, К. Юрашкевича. — Минск: Новое знание, 2004. — 832 с.

12. Шубравська О. Ризики сталого розвитку АПС України в умовах глобалізації / О. Шубравська // Економіка України. — 2007. — № 2. — С. 62—68.

13. Davis J.N. Concept of Agribusiness / Davis J.N., Gilbert R.A. — Boston, Mass.: Harvard University, 1957.

14. Day G. Marketing Theory with Strategic Orientation / G. Day, R. Wensley // Journal of Marketing. — 1983. — № 47. — P. 79—89.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2011 р.

УДК 339.137.22 : 338.266

І. Д. Заруцький, асистент, Луганський національний аграрний університет

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

У статті розглянуто підходи до оцінки конкурентоздатності аграрних підприємств з точки зору порівняльної ефективності методик. Визначені суттєві аспекти, проблеми та можливості розглянутих підходів. Виконано співставлення результатів оцінки конкурентоздатності підприємств за різними методиками. Запропоновані шляхи удосконалення оцінки конкурентоздатності з метою її універсалізації.

Ключові слова: аграрне підприємство, конкурентоздатність, оцінка, методика.

В статье рассмотрены подходы к оценке конкурентоспособности аграрных предприятий с точки зрения сравнительной эффективности методик. Определены существенные аспекты, проблемы и возможности рассмотренных подходов. Выполнено сопоставление результатов оценки конкурентоспособности предприятий по разным методикам. Предложены пути усовершенствования оценки конкурентоспособности с целью ее универсализации.

Ключевые слова: аграрное предприятие, конкурентоспособность, оценка, методика.

In the article, going is considered near the estimation of competitiveness of agrarian enterprises from point of comparative efficiency of methods. Substantial aspects, problems and possibilities of the considered approaches,

are certain. Comparison of results of estimation of competitiveness of enterprises is executed on different methods. The ways of improvement of estimation of competitiveness are offered with the purpose of its generalization.

Keywords: agrarian enterprise, competitiveness, estimation, methods.

Постановка проблеми. Для організації управління конкурентоздатністю аграрного підприємства необхідна наявність дієвих інструментів її оцінки. Проблема вимірювання рівня конкурентоздатності окремого підприємства має безліч часткових рішень, але відносно універсального підходу до цих пір не віднайдено ні наукою, ні практикою. Головною причиною цього є те, що алгоритм оцінки залежить від конкретних умов і обставин проведення оцінки значно більшою мірою, ніж він залежить від наукової сутності використовуваних підходів та методик. Майже кожен з відомих науці методів оцінки конкурентоздатності розроблений на базі умов певного об'єкта оцінки і є стовідсотково значущим лише для цього об'єкта і цих умов. Розвиток теорії та практики оцінки конкурентоздатності підприємства просувається у двох напрямках: намагання розробити максимально універсальний підхід до оцінки, який задовольняв би будь-яким умовам застосування, та намагання стилізувати правила та загал показників, на базі яких можна сконструювати алгоритм оцінки для конкретних умов. На жаль, жоден з варіантів неможливо реалізувати повністю. Компромісний варіант, коли в спеціалізованій літературі знайшли відображення кілька десятків окремих методів і завданням аналітика є вибір найпридатнішого, також є не досить ефективним, так як на заваді може стати певна необізнаність аналітика щодо всіх доступних методів. Таким чином, вибір конкретного методу оцінки конкурентоздатності підприємства є доволі творчим процесом і в жодному разі не слід покладатися лише на один використаний метод — застосування кількох методів одночасно суттєво підвищить значущість оцінки. З іншого боку, відбір оцінних характеристик не є таким складним завданням як підбір відповідних їм показників, на основі вимірювання яких можна робити висновки про рівень конкурентоздатності підприємства. Рациональна організація оцінки конкурентоздатності аграрного підприємства дає можливість забезпечити адекватність важливого інформаційного сегменту для прийняття управлінських рішень: інформацію щодо набутих та потенційних конкурентних переваг. Це обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Для вибору варіантів підходів та методик проведення оцінки конкурентоздатності аграрних підприємств було вивчено методики, запропоновані М. Портером, Р. Фатхутдіновим, Х. Фасхієвим, В. Диканем, Г. Багієвим, О. Млоток, К. Щиборшем, Є. Голубковим, А. Томпсоном та А. Стриклендом тощо.

За результатами досліджень праць названих вчених можна виокремити основні проблеми, з якими зтикаються аналітики при виборі підходів та методів оцінки конкурентоздатності підприємства.

По-перше, наука не однозначно трактує поняття конкурентоздатності і дає йому кілька різних і деколи суперечливих визначень, кожне з яких охоплює ту або іншу його сторону, або робить спробу його комплексної характеристики.

По-друге, залежно від того, ким проводиться оцінка конкурентоздатності підприємства і з якою метою, істотно варіюються кількість чинників, що беруть участь в оцінці, їх значення і якісний склад.

По-третє, разом з кількісними показниками в оцінці конкурентоздатності все частіше застосовуються якісні показники, що приводить до додаткових труднощів, пов'язаних з їх кількісною оцінкою і ускладнює застосування методів порівняльного аналізу конкурентоздатності.

По-четверте, апробовані в світовій практиці і такі, що носять конкретний економічний і кількісний характер методи оцінки конкурентоздатності підприємств не використовують наукових підходів до управління (системного, комплексного, відтворювального і ін.). Як правило, кожен підхід до оцінки конкурентоспроможності розроблений не для всіх однорідних підприємств, а для одного-двох. Тому, один підхід до оцінки враховує, наприклад, резерви у використанні чинників виробництва, інший — вартість конкретних чинників виробництва, третій — ефективність використання потенціалу, четвертий — ефективність виробничо-збутової діяльності, п'ятий — зусилля в області підвищення якості товарів тощо.

По-п'яте, сформовані на вітчизняних підприємствах функціональні відділи (як-то маркетингу або планово-економічний) не можуть проводити дослідження конкурентоздатності з причини відсутності відповідних фахівців і не укомплектованості інформаційним, методичним і технічним забезпеченням.

Залежно від результатів вирішення цих проблем, у баченні певних аналітиків, приймаються рішення щодо вибору методів. У

кінцевому підсумку, вибір здійснюється на користь того методу, який найповніше, в умовах певного підприємства, може бути забезпечений вихідними аналітичними даними — показниками діяльності підприємства. У цьому сенсі виокремлюються три відносно незалежних підходи до оцінки конкурентоздатності підприємства:

- оцінка на основі дослідження потенціалу підприємств;
- оцінка на основі дослідження ступеня задоволення вимог ринку;
- оцінка на основі дослідження результатів господарської діяльності.

Кожен з цих підходів самостійно недосконалий.

Метою дослідження є проведення оцінки конкурентоздатності деяких аграрних підприємств Луганської області кількома не взаємопов'язаними методами. Завданням цієї оцінки повинні стати не лише висновки щодо рівня конкурентоздатності оцінених підприємств, а й, головним чином, висновки щодо можливостей удосконалення у напрямі універсалізації використаних типових методів оцінювання.

Виклад основного матеріалу. При оцінці конкурентоздатності аграрного підприємства доволі суттєве значення має вплив особливостей аграрного бізнесу. Аграрне підприємство поводить себе здебільшого як соціальний агент, а не як економічний. У зв'язку з цим, аграрне розуміння забезпечення конкурентоздатності базується не лише на економічних параметрах. З іншого боку, оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, що певною мірою є основою оцінки конкурентоздатності підприємства, дуже складна. Це обумовлено, по-перше, нерозвиненістю аграрного ринку, що не дає можливості уніфікувати та формалізувати умови функціонування аграрних підприємств в масштабах країни, а тим більше в наднаціональних масштабах. По-друге, більша частина сільськогосподарської продукції характеризується нееластичним попитом, що не дає можливості досконально формалізувати взаємозв'язок якості продукції та її ціни. По-третє, саме розуміння якості сільськогосподарської продукції є багатоваріантним, що також ускладнює оцінку. Тому на практиці оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції часто штучно підмінюється на оцінку торговельних переваг продукції. Результати такої оцінки не можна вважати достатньо повними для судження про конкурентоздатність.

При організації оцінки завжди необхідно враховувати два принципові моменти: по-перше, яким чином, методом оцінюва-

ти та, по-друге, яким чином узагальнювати отримані локальні оцінки. Потрібно заздалегідь сформувати та враховувати певні метрологічні вимоги до комплексу показників, що приймають участь в оцінці. Невдале узагальнення зведе нанівець аналітичний сенс окремих показників. Особливо це стосується тих випадків, коли в оцінці приймають участь і кількісні і якісні показники. З цієї точки зору найбільш обґрунтованою, видається оцінка, яка базується на вартісних показниках.

Процедура вимірювання рівня конкурентоздатності підприємства потребує формування комплексу оцінних характеристик та загалу критеріїв оцінювання. При цьому, у відповідності до будь-якої методики оцінки, потрібно виконувати дві самостійно значущих процедури узагальнення. Перша — це приведення різних за сутністю та розмірністю оцінних характеристик до співставного вигляду. Друга — це власне узагальнення співставних оцінок.

У рамках нашого дослідження ми використаємо два принципово різних методи оцінки конкурентоздатності підприємства. Це метод оцінки, заснований на теорії ефективної конкуренції, та метод, заснований на теорії конкурентних переваг. Використання одночасно двох методів дасть можливість взаємної верифікації результатів оцінювання. З іншого боку, використання більшої кількості методів не надасть більш точної оцінки тому, що доступні для використання в даних умовах методи, по суті, в тій чи іншій мірі повторюють ідеологію запропонованих.

Згідно з теорією ефективної конкуренції, найконкурентоздатнішими є підприємства, де найкраще організована робота всіх підрозділів та служб. На ефективність діяльності кожної служби впливає багато факторів — ресурсів підприємства. Оцінка ефективності роботи кожного підрозділу передбачає оцінку ефективності використання цих ресурсів. В основі методу лежить оцінка кількох групових показників або критеріїв конкурентоздатності. Сильними сторонами методики оцінки рівня конкурентоздатності підприємства за теорією ефективної конкуренції є те, що вона охоплює всі найбільш важливі характеристики господарської діяльності та фінансово-економічного стану підприємства, виключаючи при цьому дублювання показників, і дозволяє швидко отримати уявлення про положення підприємства на галузевому ринку. В рамках цієї теорії також поширений підхід до оцінки конкурентоздатності підприємства на основі оцінки його конкурентоспроможного потенціалу. З технічної точки зору, оцінка, заснована на теорії ефективної конкуренції, припускає відбір ду-

же широкого загалу оцінних характеристик, що відображають різні боки господарювання. Потім ці показники згортаються до вигляду узагальненої оцінної характеристики. Для цього виконуються дві процедури. Перша — переведення натурального вимірника у бальний по кожному показнику. Це може здійснюватися будь-яким відомим науці способом: методом балів, методом рангів, методом «еталону», статистичним нормуванням тощо [1, с. 416]. Друга — узагальнення бальних оцінок. Узагальнення відбувається на підставі застосування вагових коефіцієнтів. Вагові коефіцієнти встановлюються евристичним шляхом. Цим пояснюється відмінність у вагових коефіцієнтах для однакових показників у різних авторів. Завдяки цьому, як нами було зазначено раніше, наведені методики не є універсальними, тому є найбільш відповідними тим підприємствам, для яких були розроблені. Суттєвим недоліком вказаних методик є використання адитивної залежності для побудови узагальненого показника.

В нашому випадку, характеристики, які включені в розрахунок узагальненого показника, не є взаємообумовленими і автори запропонованих методик не ведуть мову у своїх дослідженнях про етапи формування комплексів показників, на яких йдеться про перевірку на взаємообумовленість.

Теорія конкурентних переваг, що розроблена американським вченим М. Портером, припускає оцінку конкурентоздатності підприємства шляхом визначення частки ринку, яка йому належить. На противагу теорії ефективної конкуренції, яка покладається на дослідження складових внутрішнього середовища діяльності підприємства, теорія конкурентних переваг відштовхується від того, яке положення на ринку займає підприємство не зважаючи на його внутрішній стан [2, с. 375—379]. Частка ринку розраховується у відповідності до трьох аспектів: частка ринку певного продукту у натуральному виразі, частка ринку певного продукту у вартісному виразі та частка ринку усього підприємства відповідно загальному обсягу реалізації продукції.

Таким чином, можна констатувати, що запропоновані для оцінки конкурентоздатності аграрних підприємств методи є кардинально різними, але вони є в цьому сенсі взаємодоповнюючими. Для оцінки конкурентоздатності аграрних підприємств за ідеологією теорії ефективної конкуренції ми обрали три групи оцінних характеристик, кожна з яких складається з кількох показників, що підлягають вимірюванню.

Більш докладно слід зупинитися на процедурі узагальнення показників. Вищезазначені методики припускають присвоєння баль-

них оцінок кожному показникові відштовхуючись від певного значення, яке можна вважати галузевим еталоном. Головним недоліком цього підходу є те, що потрібно розробити бальну шкалу, яка враховувала б весь можливий діапазон значень показників — від мінімально можливого до максимально можливого. Для цього потрібно дослідити генеральну сукупність суб'єктів господарювання. У нашому випадку, коли досліджується лише декілька підприємств, ми застосуємо більш простий та обґрунтований в даних умовах спосіб узагальнення — статистичне нормування фактичних значень показників. Крім того, застосування статистичного нормування дозволить уникнути застосування вагових коефіцієнтів щодо кожного критерію оцінки конкурентоздатності.

На підставі віднормованих оцінок ми можемо отримати узагальнені оцінки рівня конкурентоздатності досліджуваних підприємств у відповідності до ідеології теорії ефективної конкуренції. Узагальнені оцінки, як і рекомендовано вищезгаданими методиками, отримуються шляхом сумування окремих нормованих оцінок. Використана методика, по-перше, дала можливість встановити рівень конкурентоздатності підприємств достатньо чітко та, по-друге, на протязі двох років рівень конкурентоздатності суттєво не змінився по окремим підприємствам, що свідчить про інерційність методики оцінювання.

Надалі дослідимо конкурентоздатність цих же підприємства методами, відповідними теорії конкурентних переваг, а саме шляхом розрахунку ринкової частки підприємства. Для цього використовуються дані щодо ринкової частки досліджуваних підприємств у натуральному та вартісному виразі за окремими видами продукції. Особливістю цієї методики оцінки є те, що результати оцінки мають суто відносний характер і є адекватними лише для сукупності досліджуваних підприємств. Тобто ця оцінка не може бути розповсюджуваною на співставлення інших підприємств.

І насамкінець, необхідно співставити результати застосування двох ідеологічно різних методик оцінки конкурентоздатності аграрних підприємств. Для цього складемо табл. 1, в якій відобразимо ранги підприємств, що характеризують рівень конкурентоздатності за певною методикою.

Слід відмітити суттєву різницю в рангах, розрахованих за різними методиками. Також слід нагадати, що результати оцінювання рівня конкурентоздатності є використовуваними лише в рамках сукупності досліджуваних підприємств. Це суттєво знижує цінність результатів оцінки.

Таблиця 1

СПІВСТАВЛЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ВІДПОВІДНО ДО РІЗНИХ МЕТОДИК ОЦІНКИ РІВНЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ У 2010 РОЦІ

Досліджувані підприємства	Ранги підприємств згідно теорії конкурентних переваг, що відображають:					Ранги підприємств згідно теорії ефективної конкуренції
	частку ринку за кількістю реалізованої продукції				частку ринку за загальною вартістю реалізованої продукції	
	молока	зернових	м'яса	соняшнику		
Приватне підприємство «Провалля» Сverdловського району	1	2	2	4	3	4
ЗАТ «Насіннева станція» Слов'яносербського району	3	4	4	3	4	3
Відокремлений підрозділ «Східний регіон» ПрАТ «Агротон»	4	1	1	1	1	1
СФГ «Каштан» Сватівського району	2	3	3	2	2	2

Висновки. У цілому, можна відмітити загальні недоліки процедури оцінки конкурентоздатності аграрного підприємства за обома використаними методиками. Оцінка, здійснена за теорією конкурентних переваг апіорі вказує місце підприємства в ринковому середовищі, оцінка за ідеологією теорії ефективної конкуренції — вказує чи відповідає потенціал та ефективність підприємства його місцю на ринку. Зважаючи на це, оцінка має сенс лише при одночасному застосуванні, використання цих методик окремо не надасть бажаного результату щодо адекватності результатів оцінки.

Достоїнствами використаних методик є те, що позиції підприємств встановлюються достатньо чітко та під час оцінювання не використовуються евристичні процедури. Але незважаючи на ці достоїнства, використовувані методики надали різні результати оцінювання, тобто взаємна верифікація методик не має місця. Це суттєвим чином зменшує їх придатність. Крім того, було зазначено, що результати оцінювання можуть бути порівнюваними

лише в сукупності досліджуваних підприємств, тобто оцінка не носить універсального характеру. Таким чином, використані методи оцінки конкурентоздатності підприємств мають суттєві процедурні недоліки та потребують удосконалення. Найбільш важливим напрямом удосконалення є надання оцінюванню ознак універсальності з метою отримання співставної оцінки для порівняння широкого загалу підприємств.

Література

1. Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. Економіка підприємства : підручник / В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьова. — К. : ЦНЛ, 2003. — 436 с.

2. Портер М. Международная конкуренция / Майкл Портер. — М. : Международные отношения, 1993. — 896 с.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2011 р.

УДК 336.61

А. В. Зеленський, асистент кафедри фінансів і кредиту,
Подільський державний аграрно-технічний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто характерні особливості становлення та розвитку лізингових відносин в аграрному секторі України. Проаналізовано законодавчу базу державної підтримки лізингу. Розглянуто НАК «Укразролізинг» як основний інструмент стимулювання розвитку лізингових відносин в аграрному секторі України.

Ключові слова: лізинг, фінансування, інвестиції, державна підтримка, аграрний сектор.

В статье рассматриваются характерные особенности становления и развития лизинговых отношений в аграрном секторе Украины. Проанализирована законодательная база государственной поддержки лизинга. Рассмотрены НАК «Укразролизинг» как основной инструмент стимулирования развития лизинговых отношений в аграрном секторе Украины.

Ключевые слова: лизинг, финансирование, инвестиции, государственная поддержка, аграрный сектор.

In the article reviews the characteristic features of formation and development of leasing in the agriculture sector in Ukraine. Analyzed the legal framework of state support of leasing. A NAC «Ukragroleasing» as the main instrument to stimulate the development of leasing in the agriculture sector in Ukraine.

Keywords: leasing, financing, investment, government support, the agricultural sector.